

Η βιολογία και η ηθική του Αριστοτέλη και οι επιδράσεις τους στις ιδεολογίες της σύγχρονης βιολογίας

Ο Αριστοτέλης είναι ίσως ο πιο πληθωρικός φιλόσοφος που ανέδειξε ποτέ η ανθρωπότητα. Ήταν ο πρώτος που εκτίμησε τη σημασία της λογικής αιτιολόγησης, τη βάση όλης της επιστήμης, και ήταν πεπεισμένος ότι είναι δυνατόν να φθάσουμε σε μια κατανόηση της Φύσης εφαρμόζοντας αυτή τη μέθοδο. Η μέγιστη συνεισφορά του ήταν στη βιολογία, τη φυσική, τη φιλοσοφία και τις ανθρωπιστικές επιστήμες. Ουσιαστικά, θεμελίωσε όλα αυτά τα αντικείμενα ως επίσημες επιστημονικές κατευθύνσεις και ακόμα εισήγαγε τη μεταφυσική για ό,τι δεν χωρούσε μέσα σε αυτά. Δημιούργησε ένα φιλοσοφικό σύστημα το οποίο στο σύνολό του συνιστούσε εξορθολογισμό των επιστημονικών και κοινωνικών επιδράσεων της εποχής του. Προσπάθησε να περιγράψει όλες εκείνες τις πλευρές του κόσμου –νοητού και αισθητού– και της ζωής του ανθρώπου που παρουσάζαν ενδιαφέρον στην εποχή του. Οι ιδέες του για την ιεραρχική διαβάθμιση και δομή του φυσικού κόσμου, των ζώων και της ανθρώπινης κοινωνίας, έχουν επηρεάσει σημαντικές φιλοσοφικές προεκτάσεις της μοντέρνας βιολογίας στην κοινωνία, ειδικότερα εκείνες που χαρακτηρίζουν την ουσία της ανθρώπινης φύσης ως βιολογικά προκαθορισμένη και τη συνδέουν με τις ιεραρχικές δομές των σύγχρονων κοινωνιών.

Βιολογία και ηθική του Αριστοτέλη

Στον κόσμο του βιολόγου Αριστοτέλη (Gothelf and Lennox 1987, Thompson 1913), τα πάντα γνωρίζουν τη θέση τους και περιορίζονται εκεί. Το χώμα, το νερό και ο αέρας κατοικούνται από έμβια όντα, με το καθένα στην κατάλληλη θέση και με μορφή οριοθετημένη. Είναι φυσικό, για τον Αριστοτέλη, τα πουλιά να πετούν στον αέρα και τα ψάρια να κολυμπούν στο νερό (Aristotle 1979, Aristotle 1984, Aristotle 1990). Θεωρούσε ότι, παρότι κάθε άτομο γεννιέται και πεθαίνει, αναπαράγεται και φθείρεται, η μορφή του παραμένει αμετάβλητη. Δηλαδή, σε κάθε έμβιο ον ενυπάρχει εξ αρχής η δυνατότητα να αναπτυχθεί και να αποκτήσει μια συγκεκριμένη μορφή. Τα όρια της μορφής που τελικά παίρνουν οι οργανισμοί είναι καθορισμένα εκ των προτέρων. Οι μορφές του Αριστοτέλη ξεχωρίζουν από τις

ιδέες του Πλάτωνα, αφ' ενός μεν διότι δεν είναι καθολικές και αφ' ετέρου διότι θεωρούνται πραγματικές μόνο στο μέτρο που υπάρχουν μέσα σε συγκεκριμένα υλικά αντικείμενα του κόσμου. Γι' αυτόν, οι μορφές συνιστούν συγκροτημένη οργανική ολότητα ως ανάπτυξη ενός *δυνάμει* είναι. Το *δυνάμει* είναι του Αριστοτέλη έχει βιολογικό χαρακτήρα, διότι εκφράζει κατώτερα και ανώτερα όρια για το τι, δηλαδή, μπορεί να επιτύχει ένα άτομο ενός είδους οργανισμού. Το άτομο που βρίσκεται στα κατώτερα όρια μόλις που τα καταφέρνει απλώς να υφίσταται, ενώ αυτό στα ανώτερα όρια εκδηλώνει ενεργά το σύνολο των δυνατοτήτων του. Όπως θα γίνει αναφορά πιο κάτω, αυτή η άποψη του Αριστοτέλη έχει επηρεάσει βαθύτατα τις ιδεολογίες της σύγχρονης βιολογίας.

Στην αντίληψη του βιολογικού –και του φυσικού– κόσμου του Αριστοτέλη ενυπάρχει και μία από τις πλέον κυρίαρχες ιδέες του, αυτή των *τελικών αιτιών* (Gottthelf and Lennox 1987, Loeck 1991). Πίστευε ότι οι οργανισμοί εμπεριέχουν ένα σκοπό προσέγγισης της τελειότητας με την ολοκλήρωση της *δυνάμει* υπάρχουσας μέσα τους μορφής, μέσω της μετάβασης από το *δυνάμει* στο *ενεργεία* είναι. Δηλαδή, οι οργανισμοί διαθέτουν *εντελέχεια*. Στη σύγχρονη βιολογία, η ιδέα των τελικών αιτιών είναι η πλέον ευλογοφανής, διότι εναρμονίζεται με την ιδέα της επιτυχίας προσαρμογής των οργανισμών στο περιβάλλον. Αυτή η επιτυχία καθορίζεται από το κατά πόσον οι οργανισμοί έχουν τα κατάλληλα γονίδια για να αντιμετωπίσουν τα προβλήματα που τους θέτει το περιβάλλον. Με βάση αυτή τη δυνατότητα, οι οργανισμοί έχουν ταξινομηθεί από τους βιολόγους σε μια κλίμακα κατώτερων προς ανώτερους οργανισμούς, με ανώτερο τον άνθρωπο. Θα μπορούσε κανείς να πει ότι αυτή η αντίληψη έχει επηρεαστεί από την κατευθυντήρια αρχή της Αριστοτελικής βιολογίας ότι τα πάντα δημιουργούνται με τη μεγαλύτερη γι' αυτά τελειότητα, τελειότητα η οποία υπάρχει στη φύση σε διαφορετικούς βαθμούς. Αυτή την ιδέα του ο Αριστοτέλης την αποτύπωσε σε μια κλίμακα της Φύσης, στην οποία κατέταξε τελευταία τα ορυκτά και τα μέταλλα, πιο πάνω τα φυτά, ύστερα τα περισσότερα τέλεια ζώα και τέλος τον άνθρωπο στην κορυφή της κλίμακας (Lovejoy 1936). Τέτοια κλίμακα θα μπορούσε να θεωρηθεί ότι εμπεριέχει την αντίληψη της εξέλιξης στη Φύση. Όμως, κάτι τέτοιο δεν το υπονοούσε ο Αριστοτέλης, επειδή ήταν βέβαιος ότι τίποτε δεν αλλάζει στον κόσμο και θεωρούσε ότι τα διάφορα είδη οργανισμών ήταν σαν αιώνιοι και αμετάβλητοι δείκτες μιας κλίμακας διαβαθμισμένης τελειότητας της Φύσης. Το απεριόριστο κύρος του Αριστοτέλη, σε συνδυασμό με τις δογματικές περιγραφές της Γένεσης για τη δημιουργία του κόσμου και των οργανισμών, εμπόδισαν την εμφάνιση της ιδέας του Δαρβίνου για την εξέλιξη των ειδών για πάνω από 2000 χρόνια.

Την τελειότητα ο Αριστοτέλης τη θεωρεί αμετάβλητη και την προσδιορίζει σε σχέση με ένα ανώτατο ον που είναι ο Θεός. Σύμφωνα με αυτή την έννοια της τελειότητας, τα έμβια όντα είναι αισθητά και φθαρτά. Πιο ψηλά από αυτά ευρίσκονται τα ουράνια σώματα, που είναι αισθητά και άφθαρτα. Ακόμα πιο ψηλά βρίσκεται το *ορθολογικό πνεύμα*, που είναι μη αισθητό και άφθαρτο. Ψηλότερα από όλα ευρίσκεται ο Θεός, η πιο αναλλοίωτη από όλες τις ουσίες και επομένως η πιο πραγματική, αυτή που πραγματοποιεί τις δυνατότητές της στο μέγιστο βαθμό. Το σημαντικότερο στοιχείο αυτών των αντιλήψεων του Αριστοτέλη ήταν ότι τις προέβλεπε στον άνθρωπο, ιδωμένο ως κοινωνικό ζώο, ως πολιτικό ζώο (Apostle 1986, Aristotle 1957), και πέρα από αυτόν στο Θεό. Υιοθετώντας το δόγμα του Φιλολάου, πίστευε ότι ο άνθρωπος έχει μέσα του τρεις ψυχές ή πνεύματα: τη *φυτική*, τη *ζωική*

και την ορθολογική ψυχή ή νου (Bernal 1979). Η ορθολογική ψυχή υπάρχει μόνο στον άνθρωπο. Ο σκοπός κάθε ψυχής, που είναι η κινητήρια δύναμή της, είναι να αγωνίζεται για τη δική της τελειότητα: η φυτική ψυχή για την αύξηση, η ζωική ψυχή για την κίνηση και η ορθολογική ψυχή για τη σκέψη. Η τελειοποίηση της ορθολογικής ψυχής είναι να αγωνίζεται για κάτι ακόμα πιο τέλει, το οποίο μπορούσε να είναι μόνο ο Θεός, το Ακίνητο Κινούν ολόκληρου του σύμπαντος (Armstrong 1993).

Οι παραπάνω ιδέες του Αριστοτέλη αποτελούν και την ουσία της ηθικής του. Κατ' αυτόν, οι αξίες και η αγάπη διαβαθμίζονται προς την ίδια κατεύθυνση με την κλίμακα τελειότητας της Φύσης. Όπως λέει και ο ίδιος, «Θα πρέπει απαραίτητως να αγαπούμε το ανώτερο όταν το βλέπουμε» (Bernal 1979). Δηλαδή, ο δούλος θα πρέπει να αγαπά τον αφέντη του, η γυναίκα τον άνδρα της και ο άνθρωπος το Θεό. Κατά τον Αριστοτέλη, δεν υπάρχει κατεύθυνση της αγάπης αντίθετη προς την ανοδική διαβάθμιση της κλίμακας τελειότητας της φύσης. Η ιδέα του για τις διαφορετικές βαθμίδες τελειότητας στους οργανισμούς ήταν εξαιρετικά χρήσιμη και από μια άλλη σκοπιά. Εναρμονιζόταν με την τότε ιεραρχική αντίληψη ότι μερικοί άνθρωποι είναι φυσικό να είναι αφέντες και μερικοί δούλοι. Ήταν φυσικό για τον Αριστοτέλη να μη θεωρεί αναγκαία την αλλαγή της κοινωνίας του, ως εντασσόμενη σε ένα αμετάβλητο σύμπαν. Το μόνο που θεωρούσε αναγκαίο ήταν οι άνθρωποι να υιοθετούν μια μέση πορεία και τα πράγματα θα συνεχίζουν να πηγαίνουν πολύ καλά.

Η ηθική του Αριστοτέλη έχει βιολογικές βάσεις (White 1994), που στηρίζονται στις αναλογίες που διέκρινε μεταξύ των ζώων και των ανθρώπων. Λόγου χάριν, είχε την τάση να θεωρεί ένα ψάρι σαν ένα ατελές ζώο και ένα ζώο περισσότερο σαν έναν ατελή άνθρωπο, παρά το αντίθετο. Θεωρούσε το δούλο ή τη γυναίκα περισσότερο τέλειους από ένα ζώο, αλλά λιγότερο τέλειους από έναν αφέντη. Αντίστοιχη διαβάθμιση έκανε και για τις ηθικές αρετές. Όλοι οι άνθρωποι τις συμμερίζονται αναγκαστικά, αλλά ο καθένας τις διαθέτει σε διαφορετικές μορφές και σε διαφορετικό βαθμό. Λόγου χάριν, εκείνες του δούλου έχουν νόημα μόνο σε σχέση με τον αφέντη και υπάρχουν, όπως έλεγε, μόνο «για όσο απαιτείται ώστε να μην υστερεί στα έργα του εξαιτίας ακράτειας ή δειλίας» (Garlan 1982, Aristotle, *On Politics* - a). Ανάλογες ήταν και οι απόψεις του για τις ηθικές αρετές της γυναίκας σε σύγκριση με τον άνδρα. Μάλιστα, ήταν τόσο προκατειλημμένος για την ανωτερότητα των ανδρών που, λόγου χάριν, έφθανε μέχρι και να υποστηρίζει ότι οι γυναίκες είχαν λιγότερα δόντια (Orgel 1973). Εδώ μάλλον δεν πρόκειται περί κάποιου αθώου λάθους του Αριστοτέλη, διότι αυτός ο φοβερός επιστήμονας ήταν τόσο προσεκτικός παρατηρητής ώστε να διακρίνει ακόμα και τις ανεπαίσθητες διαφορές στα γεννητικά όργανα μεταξύ της αρσενικής και της θηλυκής ύαινας, απορρίπτοντας τους τότε ισχυρισμούς ότι πρόκειται περί ερμαφρόδιτου ζώου, ισχυρισμούς που επιβίωσαν τουλάχιστον μέχρι και το 12ο αιώνα (Gould 1984). Αυτές οι προκαταλήψεις εναντίον των γυναικών μεταφέρθηκαν μέχρι και σε ιατρικές μελέτες του 19ου αιώνα για δήθεν διαφορές στο μέγεθος του κρανίου τους ως προς αυτό των ανδρών (Fee 1979), καθώς και σε βιολογικές θεωρίες για την ανθρώπινη φύση.

Επίδραση των ιδεών του Αριστοτέλη στις βιολογικές θεωρίες για την ανθρώπινη φύση

Οι ιδέες του Αριστοτέλη για την προκαθορισμένη μορφή των οργανισμών και για την κατάταξή τους σε κλίμακα διαβαθμισμένης τελειότητας, θα μπορούσε να υποστηριχθεί ότι έχουν αφήσει τα αποτυπώματά τους σε σύγχρονες φυσιοκρατικές θεωρίες για την ανθρώπινη φύση. Όπως θα επιχειρηθεί ναδειχθεί, οι απόψεις του για τη διαβάθμιση των ανθρώπων με κριτήριο τις διανοητικές τους ικανότητες («βουλευτικών») έχουν επηρεάσει αλληλοσυμπληρωμένες βιολογικές ιδεολογίες νομιμοποίησης των ταξικών διαστρωματώσεων των σύγχρονων δυτικών κοινωνιών. Αυτές είναι ο βιολογικός ντετερμινισμός και η κοινωνιοβιολογία, καθώς και το γενικότερο θεωρητικό τους υπόβαθρο, ο αναγωγισμός. Πώς εμφανίστηκαν αυτές οι ιδεολογίες, τι υποστηρίζουν και πόσο έχουν επηρεαστεί από τον Αριστοτέλη;

Οι σύγχρονες δυτικές κοινωνίες γεννήθηκαν, τουλάχιστον πολιτικά, στις επαναστάσεις του 17ου αιώνα στη Βρετανία και του 18ου αιώνα στη Γαλλία και την Αμερική (Bernal 1979). Αυτές οι επαναστάσεις ανέτρεψαν την παλιά τάξη που αντλούσε την εξουσία της από αριστοκρατικά προνόμια και από τη σχετική μονιμότητα πανίσχυρων οικογενειών. Οι αστικές επαναστάσεις ανέδειξαν και επικύρωσαν μια ιδεολογία της εκ γενετής ισότητας όλων των ανθρώπων, με άξονα την «ελευθερία, την ισότητα και την αδελφότητα». Οι βασικοί δημιουργοί αυτής της ιδεολογίας ήταν οι Εγκυκλοπαιδιστές (π.χ. ο Ντιντερό) και ο περίφημος αμερικανός κοινωνικός φιλόσοφος Τόμας Πέιν. Αυτή η ισότητα βέβαια ίσχυε στην πράξη μόνο για τους άνδρες και όχι για όλους. Λόγου χάριν, η δουλεία στις γαλλικές κτήσεις συνεχιζόταν μέχρι τα μέσα του 19ου αιώνα. Οι μαύροι κατά το Σύνταγμα των ΗΠΑ θεωρούνταν ως ατομικές προσωπικότητες μόλις κατά τα τρία πέμπτα. Στην Αγγλία, και για το μεγαλύτερο διάστημα της κοινοβουλευτικής δημοκρατίας της, ψήφιζαν μόνο όσοι άνδρες ήταν πλούσιοι. Ήταν επόμενο, λοιπόν, η ιδεολογία της ισότητας να ξεπεραστεί γρήγορα από την πραγματικότητα, λόγω του ότι αυτές οι επαναστάσεις δημιούργησαν μεγάλες ανισότητες στην κατανομή του πλούτου και της εξουσίας, όχι μόνο μεταξύ ατόμων, αλλά φυλών και κρατών.

Η αντίθεση της ύπαρξης ανισοτήτων σε αυτές τις κοινωνίες που ισχυριζόνταν ότι ήταν θεμελιωμένες στην ισότητα, λύθηκε από τις αρχές του 19ου αιώνα με τον επαναπροσδιορισμό της έννοιας της ισότητας. Αντί για ισότητα μεταξύ των ανθρώπων στον καταμερισμό των αποτελεσμάτων των κοινωνικών δραστηριοτήτων τους, αυτό που εννοήθηκε ήταν η ισότητα στις ευκαιρίες. Σύμφωνα με αυτή την έννοια περί ισότητας, η ζωή θεωρείται ως ένας αγώνας δρόμου. Ενώ παλιά οι αριστοκράτες ξεκινούσαν από τη γραμμή τερματισμού και όλοι οι άλλοι από την αφετηρία, τώρα στη νέα κοινωνία ο αγώνας υποτίθεται ότι είναι δίκαιος διότι όλοι θα πρέπει να ξεκινούν από την αφετηρία και ο καθένας έχει ίσες ευκαιρίες να τερματίσει πρώτος.

Αυτή η έννοια της ισότητας δεν απειλούσε την τότε κατεστημένη τάξη. Αλεναντίας, τη στήριζε, διότι υποδήλωνε ότι όσοι δεν διαθέτουν εξουσία είναι το αναπόδραστο αποτέλεσμα των δικών τους εγγενών μειονεκτημάτων και ότι, επομένως, τίποτα δεν μπορεί να γίνει για να αλλάξει αυτή την κατάσταση. Δηλαδή, οι νέες κοινωνίες καθιέρωσαν μια διεργασία κοινωνικής κατάταξης των ατόμων σε μια κλίμακα που θα μπορούσε να θεωρηθεί ανά-

λογη με εκείνη του Αριστοτέλη: την κλίμακα της κοινωνικής θέσης. Για να δικαιολογηθεί η μεταβίβαση κοινωνικής ισχύος και πλούτου από γονιό σε παιδί, θα έπρεπε να υποστηριχθεί ότι οι εγγενείς ικανότητες μεταβιβάζονται βιολογικά από γενιά σε γενιά. Έτσι, για να αντιμετωπιστούν οι εντάσεις στις τότε κοινωνίες των ανισοτήτων, αναπτύχθηκε μια βιολογική θεωρία, του *βιολογικού ντετερμινισμού*, για την ανθρώπινη φύση (Collective 1977). Αυτή η στην ουσία ιδεολογία υποστηρίζει (α) ότι διαφέρουμε ως προς τις θεμελιώδεις ικανότητές μας λόγω εγγενών διαφορών, (β) ότι αυτές οι διαφορές οφείλονται στα γονίδια μας και ως εκ τούτου κληρονομούνται και (γ) ότι η δημιουργία αμετάβλητων και ιεραρχημένων κοινωνιών ανάγεται στη βιολογικά προκαθορισμένη ανθρώπινη φύση. Επομένως, σύμφωνα με το βιολογικό ντετερμινισμό, μια κοινωνία ίσων αμοιβών και κοινωνικής ισότητας είναι βιολογικά αδύνατη (Lewontin 1991). Η σύγχρονη αντίληψη της αμετάβλητης κοινωνικής κλίμακας εμφανίζεται να είναι σε μεγάλο βαθμό αριστοτελικού τύπου.

Η ιδέα της κληρονομής των ικανοτήτων δεν επινοήθηκε από βιολόγους. Ήταν κυρίαρχο θέμα στη λογοτεχνία του 19ου αιώνα. Επίσης, διατυπώθηκε και από εξέχουσες προσωπικότητες ακαδημαϊκών, ψυχολογικών και κοινωνιολογικών ιδρυμάτων της Αμερικής. Παρόμοια άποψη έχει υιοθετηθεί βέβαια και από σύγχρονους βιολόγους, παρά την έλλειψη αποδείξεων αλλά και σε αντίθεση με σημαντικά ευρήματα της νευροβιολογίας και της γενετικής. Τα γονίδια μας δεν μας καθορίζουν ως προσωπικότητες, παρότι επηρεαζόμαστε από αυτά (Γεωργίου 2002).

Ένας βιολογικός ντετερμινισμός, όμως, που εξηγεί μόνο τις ατομικές διαφορές δεν αρκεί για να εξηγήσει και να νομιμοποιήσει την ιεραρχική δομή της αναδυόμενης αστικής κοινωνίας, δηλαδή το γιατί ορισμένες ομάδες ατόμων έχουν «καθολικά» συμπεριφορικά χαρακτηριστικά γνωρίσματα και «προικίζονται» με περισσότερη κοινωνική και πολιτική δύναμη από άλλες. Έτσι προέκυψε η αναγκαιότητα της εμφάνισης και ανάπτυξης μιας συμπληρωματικής του βιολογικού ντετερμινισμού θεωρίας για την αμετάβλητη ανθρώπινη φύση, μια ανθρώπινη φύση που να είναι κωδικοποιημένη στα γονίδια μας (Collective 1977). Η πλέον σύγχρονη φυσιοκρατική ιδεολογία για την ανθρώπινη φύση είναι η *κοινωνιοβιολογία* (Lumsden and Wilson 1981, Wilson 1975a, Wilson 1975b, Wilson 1978). Εμφανίστηκε πριν 25 περίπου χρόνια και έκτοτε έγινε η επικρατούσα θεωρία που νομιμοποιεί τη μονιμότητα της κοινωνίας όπως τη γνωρίζουμε (Lewontin et al. 1984). Θεωρεί ότι υπάρχει μια καθολική ανθρώπινη φύση και ότι είναι κωδικοποιημένη στα γονίδια μας και επομένως αμετάβλητη. Ισχυρίζεται ότι η δαρβινική «φυσική επιλογή» –μέσα από τη διαφορική επιβίωση και αναπαραγωγή των διαφόρων τύπων οργανισμών– οδήγησε αναπόδραστα στα συγκεκριμένα γενετικά χαρακτηριστικά των ατόμων, τα οποία ευθύνονται για τη μορφή των κοινωνιών που συγκροτούν. Δηλαδή, αυτό που είμαστε σήμερα είναι αποτέλεσμα τριών δισεκατομμυρίων χρόνων εξέλιξης των οργανισμών και είναι πλέον μόνιμο. Επομένως, υποτίθεται ότι είναι μάταιο να ελπίζουμε σε δραστικές κοινωνικές αλλαγές, πολύ περισσότερο στην εξάλειψη της ιεράρχησης και της διαστρωμάτωσης των σύγχρονων κοινωνιών.

Θα μπορούσε κανείς να υποστηρίξει ότι η κοινωνιοβιολογία συνδυάζει δύο βασικά στοιχεία: τη δαρβινική εξελικτική διεργασία, η οποία οδήγησε την ανθρώπινη κοινωνία από τη μεταζωική στην παρούσα και υποτιθέμενα παγιοποιημένη μορφή της (Samuelson 1975), με τις απόψεις του Αριστοτέλη για την αμετάβλητη και ιεραρχημένη κοινωνική δια-

στρωμάτωση. Στην ιεραρχική κοινωνία του Αριστοτέλη, οι διανοητικές ικανότητες (το «βουλευτικό») του ατόμου είναι το κυρίαρχο κριτήριο της κοινωνικής ταξινόμησής του. Όπως υποστήριζε, ο ελεύθερος άνθρωπος διαθέτει την ικανότητα να καταστρώνει σχέδια με τη διάνοιά του –κατέχει «βουλευτικόν»– και γι' αυτό είναι φύσει άρχων και εξουσιάζων. Η ελεύθερη γυναίκα κατέχει «βουλευτικόν», «αλλά άτονο», το δε παιδί «το έχει μεν κι αυτό, αλλά ατελές». Ο δούλος «στερείται παντελώς βουλευτικού», αλλά συμμετέχει στη λογική μόνο στο μέτρο που μπορεί να την αντιληφθεί. Τέλος, τα ζώα υπακούουν μόνο σε εντυπώσεις (Garlan 1982, Aristotle, *On Politics* - b).

Αριστοτελικού τύπου είναι και η κοινωνική διαστρωμάτωση που νομιμοποιεί η κοινωνιοβιολογία. Υποστηρίζει ότι τα καθολικά γνωρίσματα της κοινωνίας πηγάζουν από τις ατομικές διανοητικές και συμπεριφορικές ιδιότητες των μελών της και ότι οι ιδιότητες αυτές είναι κωδικοποιημένες στα γονίδια του κάθε ατόμου. Δηλαδή, αυτή η θεωρία, παρά το όνομά της, δεν βασίζεται στην κοινωνική αλλά στην ατομική αιτιότητα. Έτσι, από κοινωνιοβιολογική σκοπιά, οι πόλεμοι γίνονται επειδή τα άτομα είναι εγγενώς επιθετικά· οι κοινωνίες ανδροκρατούνται επειδή ο άνθρωπος έχει την εγγενή τάση να επικρατεί στη γυναίκα· οι λευκοί κυριαρχούν πάνω στους μαύρους επειδή ο λευκός έχει την εγγενή προδιάθεση να αναπτύσσει προσωπικά εχθρικά αισθήματα στη θέα του μαύρου δέρματος.

Η κοινωνιοβιολογία ισχυρίζεται ότι η ανθρώπινη φύση συγκροτείται από καθολικά χαρακτηριστικά γνωρίσματα κοινά σε ορισμένες ομάδες ανθρώπων, και από ατομικά γνωρίσματα διαφορετικά μεταξύ των ανθρώπων. Επίσης, θεωρεί ότι και οι δύο αυτές κατηγορίες γνωρισμάτων είναι κωδικοποιημένες σε γονίδια. Αυτά τα γονίδια υποτίθεται ότι υπάρχουν ως ζεύγη αντιθετικής ποιότητας (φυσιολογικά/μεταλλαγμένα). Λόγου χάριν, θεωρεί ότι υπάρχουν καθολικά γονίδια που εξηγούν τις συγκρούσεις μεταξύ των δύο φύλων και μεταξύ γονέων και παιδιών (Caplan 1978, Jensen 1976, Lewontin 1991, Lewontin et al. 1984, Pugh 1977, Tiger 1978). Έτσι, οι καθολικές συμπεριφορές καθορίζονται λ.χ. από γονίδια θρησκευτικότητας, ανδρικής ανωτερότητας, γυναικείας κατωτερότητας, ερωτικής προτίμησης φύλου, ξενοφοβίας κ.λπ. Ακόμα και ο συντηρητισμός και ο φιλελευθερισμός έχει υποστηριχθεί ότι είναι γενετικής προέλευσης (Hirschleifer 1977). Ποιοτικώς αντιθετικά γονίδια έχουν επινοηθεί επίσης και για τις ατομικές συμπεριφορές και τάσεις, όπως γονίδια επιχειρηματικής ικανότητας και ανικανότητας, νομιμοφροσύνης και εγκληματικότητας, διανοητικής ανωτερότητας και κατωτερότητας, πραότητας και επιθετικότητας, ευπιστίας και δυσπιστίας, εσωστρέφειας και εξωστρέφειας, ομοφυλοφιλίας και ετεροφυλίας, επικράτησης και υποταγής, προσωπικής ιδιοσυγκρασίας (λ.χ. ευφορίας και κατάθλιψης) κ.ά. Όλα αυτά, βέβαια, δεν στηρίζονται σε κάποιες επιστημονικές ενδείξεις και δεν αντέχουν σε βιολογική, ούτε καν ιστορική, θεώρηση (Kamin 1974, Lewontin et al. 1984, Reynolds 1976, Sahlin 1976).

Οι ιδεολογίες του βιολογικού ντετερμινισμού και της κοινωνιοβιολογίας αποτελούν μέρος μιας γενικότερης θεωρίας που ονομάζεται *αναγωγισμός* (Lewontin 1991). Διαιρεί τον κόσμο σε ανεξάρτητα και αυτόνομα πεδία, το εσωτερικό και το εξωτερικό, τα οποία κατακερματίζει σε μικρά κομμάτια, το καθένα με τις δικές του ιδιότητες. Αυτά, μετά, συνδυάζονται για να συγκροτήσουν μεγαλύτερες οντότητες. Με τον ίδιο τρόπο αντιμετωπίζονται και τα αίτια, τα οποία είναι εξωτερικά ή εσωτερικά και δεν υπάρχει αμοιβαία εξάρτηση μεταξύ τους. Ο βιολογικός αναγωγισμός είναι η προέκταση αυτής της θεωρίας στους

ζώντες οργανισμούς. Θα μπορούσε να διατυπωθεί εδώ και ένας ειδικότερος βιολογικός αναγωγισμός, ο κοινωνιοβιολογικός αναγωγισμός, που αναφέρεται στις ανθρώπινες κοινωνίες. Αυτός ο αναγωγισμός ξεφεύγει από τη μηχανοκρατία του βιολογικού αναγωγισμού και πλησιάζει την αριστοτελική τελοκρατία (Gottthelf and Lennox 1987, Sedley 1991). Εδώ, τα τελικά αίτια καθορισμού της φύσης του κάθε ατόμου είναι τα γονίδια του, τα οποία είναι και η αιτιακή πηγή όλων των ιδιοτήτων της κοινωνίας. Οι διανοητικές και σωματικές λειτουργίες των οργανισμών καθορίζονται από εγγενείς εσωτερικούς παράγοντες: από τα αδιάφορα και «εγωιστικά» γονίδια (Dawkins 1976). Αυτά υποτίθεται ότι υπάρχουν σε ποιοτικώς αντιθετικά ζεύγη. Δηλαδή, ένα π.χ. συμπεριφορικό γονίδιο μπορεί να είναι τέλειο (φυσιολογικό) και ατελές (μεταλλαγμένο). Αυτές οι αντιθετικές ποιότητες των γονιδίων μας είναι οι νέοι αμετάβλητοι δείκτες ποσοτικοποίησης του βαθμού κοινωνικής προσαρμοστικής τελειότητας του ατόμου, ταξινομημένου σε μια σύγχρονη κοινωνιοβιολογική κλίμακα διαβαθμισμένης νοημοσύνης («βουλευτικού»), ανάλογη αυτής του Αριστοτέλη. Στην κοινωνιοβιολογική κλίμακα, το σύνολο των τέλειων («φυσιολογικών») γονιδίων του κάθε ατόμου καθορίζει το ανώτατο όριο βαθμού γενετικής τελειότητας της ανθρώπινης φύσης του. Κάποιοι άνθρωποι διαθέτουν περισσότερα τέλεια γονίδια από κάποιους άλλους. Η γενετική τελειότητα είναι αντίστοιχη του *Ακίνητου Κινούντος*, του Θεού του Αριστοτέλη.

Τα όρια του *ενεργεία* είναι της ανθρώπινης φύσης είναι προκαθορισμένα από τα διαθέσιμα τέλεια γονίδια. Δηλαδή, τα άτομα διαθέτουν ποιοτικά διαβαθμισμένη γενετική *εντελέχεια*. Από το άλλο μέρος, ο εξωτερικός μας κόσμος, ο κοινωνικός, θέτει ορισμένα προβλήματα προσαρμογής, τα οποία υποτίθεται δεν δημιουργούμε αλλά απλώς υφιστάμεθα ως απλά αντικείμενα. Σε αυτά τα προβλήματα αντιτάσσουν τα «κοινωνικά» γονίδια τις γενετικές πληροφορίες τους για το ανώτατο όριο στο οποίο θα φθάσει το *ενεργεία* είναι της ανθρώπινης φύσης του κάθε ατόμου, ώστε να πάρει την εγγενώς γενετικά αρμόζουσα τελική θέση του στην κοινωνία. Ο άνδρας πάνω από τη γυναίκα. Ο πολίτης πάνω από το μετανάστη, το σύγχρονο δούλο. Ο «έξυπνος» πάνω από τον «κουτό», τον άνεργο και το φτωχό, αυτούς, δηλαδή, με τα υποτιθέμενα λιγότερα γονίδια «βουλευτικού».

Βιβλιογραφία

- Apostle, H. (1986), *Aristotle's Politics*, Peripatetic Press, Grinnell.
Aristotle, *On Politics* - a, I-13, 12.
Aristotle, *On Politics* - b, I-2, 4, I-13, 12.
Aristotle (1957), *Politica* (Greek text edited by W.D. Ross), Clarendon Press, Oxford.
Aristotle (1979), *Historia Animalium I* (Greek text with an English translation, edited by A.L. Peck), Harvard Univ. Press, Cambridge.
Aristotle (1984), *Historia Animalium II* (Greek text with an English translation, edited by A.L. Peck), Harvard Univ. Press, Cambridge.
Aristotle (1990), *Generation of Animals* (Greek text with an English translation, edited by A.L. Peck), Harvard Univ. Press, Cambridge.
Armstrong, K. (1993), *A history of God*, Knopf, A. A. Inc., New York.
Bernal, D.J. (1979), *The emergence of science*, MIT Press, Cambridge, Mass.
Caplan, L.A. (1978), *The sociobiology debate*, Harper & Row, New York.

- Γεωργίου, Χ. (2002), «Γονίδια και DNA: Τα ψεύδη της καπιταλιστικής ηθικής», *Νέμεσις*, τχ. 25, Ιανουάριος.
- Collective Science for the People (1977), *Biology as a social weapon: Sociobiology, a new biological determinism*, Burgess, Minneapolis.
- Dawkins, R. (1976), *The selfish gene*, Oxford Univ. Press, Oxford.
- Fee, E. (1979), "Nineteenth-century craniology: The study of the female skull", *Bulletin of the History of Medicine*, 53, 415-433.
- Garlan, Y. (1982), *Les esclaves en Grèce ancienne*, Librairie François Maspero, Paris.
- Gotthelf, A. and Lennox, G.J. (1987), *Philosophical Issues in Aristotle's Biology*, Cambridge University Press, Cambridge.
- Gould, J.S. (1984), *Hen's teeth and horse's toes*, Penguin Books, New York.
- Hirschleifer, J. (1977), "Economics from a biological viewpoint", *Journal of Law and Economics*, 20, 1-52.
- Jensen, R.A. (1976), "Heredity and intelligence: Sir Cyril findings", *Times* (London) (Letters), December 9.
- Kamin, J.L. (1974), *The science and politics of I.Q.*, Erlbaum, Potomac, MD.
- Lewontin, C.R. (1991), *Biology as ideology: The dogma of DNA*, Stoddart Publishing Co. Ltd.
- Lewontin, C.R., Rose, S. and Kamin, J.L. (1984), *Not in our genes: Biology, ideology, and human nature*, Pantheon Books, New York.
- Loeck, G. (1991), "Aristotle's technical simulation and its logic of causal relations", *History and Philosophy of Life Sciences*, 13, 3-32.
- Lovejoy, A.O. (1936), *The great chain of being*, Oxford Univ. Press, Oxford.
- Lumsden, W. and Wilson, O.E. (1981), *Genes, mind and culture*, Harvard Univ. Press, Cambridge, Mass.
- Orgel, E.L. (1973), *The origins of life*, John Wiley, New York.
- Pugh, E.E. (1977), *The biological origin of human values*, Basic Books, New York.
- Reynolds, V. (1976), *The biology of human action: Aggression and competition are not biological facts of life*, Freeman, San Francisco.
- Sahlins, M. (1976), *The use and abuse of biology: An anthropological critique of Sociobiology*, Univ. of Michigan Press, Ann Arbor.
- Samuelson, P. (1975), "Sociobiology, a new social Darwinism", *Newsweek*, July 7.
- Sedley, D. (1991), "Is Aristotle's teleology anthropocentric?", *Phronesis*, 36, 179-195.
- Thompson, D.W. (1913), *On Aristotle as a biologist*, Clarendon Press, Oxford.
- Tiger, L. (1978), *Optimism: The biology of hope*, Simon & Schuster, New York.
- White, J. (1994), "A biological theme in Aristotle's ethics", *St. John's Review*, 42, 17-43.
- Wilson, O.E. (1975a), "Human decency is animal", *New York Times Magazine*, October 12.
- Wilson, O.E. (1975b), *Sociobiology: The new synthesis*, Harvard Univ. Press, Cambridge, Mass.
- Wilson, O.E. (1978), *On humane nature*, Harvard Univ. Press, Cambridge, Mass.

